

TARIX FANINI O'QITISHDA FANLARARO BOG'LIQLIK MASALALARI

Bahronov Behruz Bo'ri o'g'li

Andijon davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

El. pochta: bahronovbehruzboriyevich108@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18384499>

Annotatsiya: Maqolada tarix fanini o'qitishda fanlararo bog'liqlikni ta'minlashning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Tarix fanining geografiya, adabiyot, iqtisod, huquq, sotsiologiya va boshqa fanlar bilan uzviy aloqasi ochib beriladi. Fanlararo integratsiya o'quvchilarda tarixiy tafakkur, tahliliy fikrlash va dunyoqarashni shakllantirishda muhim omil ekanligi asoslab beriladi. Shuningdek, fanlararo bog'liqlik asosida tashkil etilgan darslarning ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: tarix ta'limi, fanlararo bog'liqlik, integratsiya, tarixiy tafakkur, kompleks yondashuv, ta'lim samaradorligi.

Bugungi globalashuv va axborotlashgan jamiyat sharoitida ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri — o'quvchilarda tizimli va kompleks bilimlarni shakllantirishdir. Bu jarayonda fanlararo bog'liqlik muhim didaktik tamoyil sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, tarix fanini o'qitishda fanlararo integratsiya o'quvchilarning voqea va jarayonlarni chuqurroq anglashiga, ularni turli fanlar nuqtai nazaridan tahlil qilishiga imkon yaratadi. Tarix fani mazmunan ko'plab ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan uzviy bog'liqdir. Jumladan:

- *Geografiya* bilan bog'liqlik tarixiy voqealarning hududiy joylashuvi, tabiiy sharoitlarning tarixiy jarayonlarga ta'sirini tushuntirishda muhimdir.
- *Adabiyot* bilan integratsiya tarixiy davr ruhini, ijtimoiy hayotni badiiy obrazlar orqali ochib berishga xizmat qiladi.
- *Iqtisod* fanlari bilan bog'liqlik tarixiy taraqqiyotda iqtisodiy omillarning rolini anglashga yordam beradi.
- *Huquq va siyosatshunoslik* bilan aloqadorlik davlat va jamiyat boshqaruvi, qonunchilik tizimining shakllanish jarayonlarini tushunishga zamin yaratadi.

Bunday fanlararo yondashuv tarixni faqat faktlar yig'indisi sifatida emas, balki murakkab va ko'p qirrali ijtimoiy jarayon sifatida o'rganishga imkon beradi. Tarix darslarida fanlararo bog'liqlikni amalga oshirish quyidagi shakllarda olib borilishi mumkin:

- ✓ integratsiyalashgan darslar;
- ✓ muammoli savollar va topshiriqlar;
- ✓ loyihaviy va tadqiqot ishlari;
- ✓ xaritalar, diagrammalar, adabiy matnlar bilan ishlash;
- ✓ tarixiy manbalarni boshqa fanlar nuqtai nazaridan tahlil qilish.

Mazkur usullar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va bilimlarni real hayot bilan bog'lashga yordam beradi. Fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan tarix darslari o'quvchilarning bilimni chuqur va barqaror o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Bunda o'quvchilarda:

- tarixiy tafakkur va mantiqiy fikrlash;
- sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash;
- tarixiy voqealarga tanqidiy yondashuv;
- keng dunyoqarash shakllanadi.

Shuningdek, fanlararo yondashuv ta'lim jarayonining qiziqarli va samarali bo'lishini ta'minlaydi.

1-jadval. Fanlararo integratsiyaning afzalliklari jadvali

Fan nomi	Tarix bilan bog'liqligi	O'quvchi kompetensiyasi
Geografiya	Hudud va makon tahlili	Tizimli fikrlash
Adabiyot	Tarixiy obrazlar	Tanqidiy tahlil
Iqtisod	Iqtisodiy sabablar	Analitik tafakkur
Huquq	Davlat va qonunlar	Fuqarolik ong

2-jadval. Fanlararo bog'liqlik asosida baholash mezonlari

Tarixiy faktlarni boshqa fanlar bilan bog'lab tushuntira olishi

Sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashi

Mustaqil xulosa chiqarish qobiliyati

Mavzuga ijodiy yondashuv

3-jadval. Tarix fanida fanlararo bog'liqlik asosida dars ishlanmasi namunasi

Fan:	Tarix
Mavzu:	Buyuk Ipak yo'li va uning jahon sivilizatsiyasi taraqqiyotidagi o'rni
Sinfi:	7-8-sinf
Fanlararo bog'liqlik:	Geografiya (savdo yo'llari, hududlar, xarita bilan ishlash) Adabiyot (sayohatchilar va tarixiy manbalar) Iqtisod (savdo, almashinuv, iqtisodiy aloqalar)
Dars maqsadi:	O'quvchilarda Buyuk Ipak yo'lining tarixiy ahamiyati, uning iqtisodiy va madaniy ta'siri haqida tizimli bilimlarni shakllantirish.
Dars jarayoni:	1) Xarita orqali Ipak yo'li yo'nalishlarini aniqlash (geografiya bilan bog'liqlik). 2) Tarixiy manbalardan parchalar o'qish va tahlil qilish (adabiyot bilan bog'liqlik). 3) Savdo va iqtisodiy almashinuvning jamiyat rivojiga ta'sirini muhokama qilish (iqtisod bilan bog'liqlik).

Shunday qilib, quyidagi jadvallarda keltirilgan materiallar tarix fanini o'qitishda fanlararo bog'liqlik tamoyilini amaliy jihatdan amalga oshirishga qaratilgan. Jadvallarda tarix fanining geografiya, adabiyot, iqtisod va huquq fanlari bilan o'zaro integratsiyasi asosida ishlab chiqilgan dars ishlanmalari, topshiriqlar va baholash mezonlari jamlangan. Xususan, birinchi jadvalda tarix fanining boshqa fanlar bilan uzviy bog'liqligi yoritilib, fanlararo integratsiyaning o'quvchilarda shakllantiradigan asosiy kompetensiyalari aks ettirilgan. Ikkinchi jadvalda esa fanlararo yondashuv asosida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash mezonlari ishlab chiqilgan. Shuningdek, uchinchi jadvalda fanlararo bog'liqlik asosida tashkil etilgan tarix darsining namunaviy ishlanmasi berilib, unda o'quvchilarning bilimlarini tizimli ravishda shakllantirish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Mazkur jadvallar tarix darslarining ta'lim samaradorligini oshirish, o'quvchilarda tarixiy tafakkur, tahliliy fikrlash va kompleks yondashuvni shakllantirishda amaliy ahamiyat kasb etadi hamda umumta'lim maktablari tarix fani o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma vazifasini bajaradi.

Xulosa qilib aytganda, tarix fanini o'qitishda fanlararo bog'liqlikni ta'minlash zamonaviy ta'limning muhim talablaridan biridir. Ushbu yondashuv o'quvchilarning bilimlarini tizimlashtirish, ularni amaliyot bilan bog'lash va shaxs sifatida har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun tarix o'qituvchilari fanlararo integratsiyani dars jarayoniga ongli va rejalashtirilgan holda joriy etishlari zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2018.
2. Ismoilov R. Tarix o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2020.
3. Toshpo'latova, S. (2024). TARIX FANINI O'QITISHDA SAMARALI METODLAR. Modern Science and Research, 3(11), 774–782. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/48056>